

Heidegger'in Yunanlıları*

Heidegger's Greeks

Glenn W. Most

Çev. Bartu Şanlı

Özet

Glenn W. Most bu makalesinde, Martin Heidegger'in Yunanlılara ilişkin değerlendirmelerini eleştirel bir bakış açısıyla inceler. Yazar bu değerlendirmeyi altı temel argüman üzerinden yapılandırır. Her argüman farklı yönlere işaret etse de kimi noktalarda benzeşir. Most, Heidegger'in Yunan felsefesini anlama ve değerlendirme biçiminin, felsefesiyle doğrudan bağlantılı olduğunu örnekler üzerinden göstermeye çabalar. Bununla birlikte, Heidegger'in odaklandığı çeşitli dönemlerin önemini tarihsel olarak sorunsallaştırır. Son olarak Most, bu metinlerde ortaya çıkan tipoloji ve örneklerin saf, dokunulmamış bir Yunan-

Abstract

In this article, Glenn W. Most critically analyses Martin Heidegger's evaluation of the Greeks. For the author, this evaluation is configured over six arguments. The features emphasized by each argument are both different and similar. Most endeavours to show through examples that Heidegger's understanding and evaluation of Greek philosophy is directly linked to his philosophy. However, he also historically problematizes the significance of the various periods Heidegger focuses on. In conclusion, Most focuses on the relation of the typologies, examples, etc. that emerge in these texts to the cannot be understood as representing a pure, untouched image

* Bu makale, ilk olarak şurada yayımlanmıştır: Arion: A Journal of Humanities and the Classics, Spring- Summer, 2002, Third Series, Vol. 10, No. 1 (Spring - Summer, 2002), pp. 83-98.

Bu çeviri çalışmasına sonsuz bir yardımseverlikle yaklaştıkları için Erdal Yıldız, Serdar Köşkeroglu ve elbette Şilan Kesler'e teşekkür ederim.

✉ Yüksek Lisans Öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, İstanbul, Türkiye | bartusanli9@gmail.com, ORCID ID: 0009-0001-3996-1752.

lı imgesine değil, belirli bir tarihsellik ile anlaşılabilceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Martin Heidegger, Yunan Felsefesi, Friedrich Nietzsche, Aristoteles.

of the Greeks but rather within a specific historical context.

Keywords: Martin Heidegger, Greek Philosophy, Friedrich Nietzsche, Aristotleaim of this research is to look at what Parmenides, as one of the philosophers standing at the forefront of the Western philosophical tradition, carried from the cultural World into which he was born, in other word,

Heidegger'in Yunanlıları

Martin Heidegger, yazılarında sıklıkla Yunanlılardan bahseder, belki de Nietzsche'den bu yana diğer tüm büyük filozoflardan daha fazla. Bu göndermeler, iki biçimden birini veya diğerini alır. Bir taraftan, Heidegger sık sık okuyucunun öyle ya da böyle iyi bilinen, onaylanmış Antik Yunan yazarları olarak zorlanmadan tanımlayabileceği, aktarılmış eserlerine ya da en azından belirli bölümlerine atıfta bulunduğu belirli Antik Yunan bireyle-
rinin isimlerini anar. Bu olgu, birinci soru kümesini meydana getirir: Heidegger tercihen hangi Yunanlılardan bahsediyor ve neden ötekiler değil de bu isimler? Diğer taraftan, Heidegger basitçe "Yunanlılar" diye adlandırdığı isimsiz ve bireyselleştirilmemiş insan grubuna atıfta bulunmaya eğilimlidir. Metinlerinin bazılarında ve özellikle bunların belirli kısımlarında, bu göndermeler sadece dağınık ve dakik olmaktan çıkar, bunun yerine özel bir yoğunluk ve tutarlılığı varsayar. Örneğin Heidegger, *Metafiziğe Giriş*'in birkaç sayfasında şöyle yazar: "Im Zeitalter der ersten und maßgebenden Entfaltung der abendländischen Philosophie bei den Griechen, durch die das Fragen nach dem Seienden als solchem im Ganzen seinen wahrhaften Anfang nahm, nannte man das Seiende φύσις" ("Var olanın bir bütün olarak sorgulanmasının gerçek başlangıcını yapan Yunanlılar arasında Batı felsefesinin ilk ve belirleyici gelişimi çağında, varolan 'φύσις' olarak adlandırılmaktaydı," GA 40.15)¹, veya tekrar ("Die Griechen haben nicht erst

¹ Bu makale, Stanford Üniversitesi'nin ev sahipliğinde Bay Area Heidegger Kolokiyumu'nun bir toplantısında 20 Nisan 2001 tarihinde yapılmış bir konuşmanın gözden geçirilmiş halidir; davet edenlere ve dinleyicilere, bilhassa H.-U. Gumbrecht'e teşekkür ederim. A. Davidson, B. Full, R. Pippin, M. Vöhler ve I. Wienand'ın eleştirileri ve önerilerinden ziyadesiyle yararlandım, hepsine teşekkür ederim. Heidegger'in yazılarına bütün referanslar *Gesamtausgabe*, düz. F.-W. von Herrmann (Frankfurt a.M. 1975-) sayfa numarasıyla birlikte H olarak belirtilen *Holzwege* (Frankfurt a.M. 1950) ve sayfa numarasıyla birlikte *WhD* olarak belirtilen *Was heißt Denken?* [Düşünmek Ne Demektir?] (Tübingen 1954) hariç, cilt ve sayfa numarasıyla birlikte GA olarak belirtilmiştir. Bütün çeviriler bana aittir. Bu altı tezi bilimsel bir aracın sırtına bindirmemeyi tercih ettim; ancak dördüncü tezin bazı kısımlarının belgelenmesi ve daha fazla detaylandırılması için okuyucu şu makalelerime yönlendirilmektedir: "Zur Archäologie der Archaik," *Antike und Abendland* 35 (1989), 1–23, "Schlegel, Schlegel und die Geburt eines Tragödienparadigmas," *Poetica* 25 (1993) 155–75 ve "Πρωλεμοσ παντων πατηρ. Die Vorsokratiker in der Forschung der

an den Naturvorgängen erfahren, was φύσις ist . . .” (“ Yunanlılar, φύσις’in ne olduğunu ilk etapta doğal süreçlerden deneyimlemediler...,” 17), veya tekrar, *”Das Seiende als solches im Ganzen nennen die Griechen φύσις”* (“Yunanlılar, bir bütün olarak varolan’a φύσις adını verirler,” 18) ve son olarak *”Wir setzen dem Physischen das »Psychische«, das Seelische, Beseelte, Lebendige entgegen. All dieses aber gehört für die Griechen auch später noch zur φύσις. Als Gegenerscheinung tritt heraus, was die Griechen θεός, Setzung, Satzung nennen oder νόμος, Gesetz, Regel im Sinne des Sittlichen”* (Biz, fiziksel olanı psişik, ruhsal, hareketli ve canlı olanın karşısına yerleştiririz. Buna karşın, Yunanlılar açısından bütün bunlar daha sonrasında bile φύσις’e aittir. Karşıt fenomen olarak Yunanlılar’ın θεός, koyma, tüzük ya da νόμος, ahlaki anlamda kural, yasa dedikleri şey ortaya çıkar.,”18). Bir başka örnek de *”φύσις’in Özü ve φύσις Kavramı Üzerine: Aristoteles, Fizik B, I”* başlıklı makalesinin birkaç sayfasından verilebilir: *”Für die Griechen aber bedeutet »das Sein« die Anwesenung in das Unverborgene”* (“Ancak Yunanlılar açısından ’Varlık ‘gizlenmemiş olanda mevcut olmadır’ GA 9.270), ya da *”Aristoteles ... bewahrt nur das, was die Griechen von jeher als das Wesen des λέγειν erkannten”* (“Aristoteles ... yalnızca Yunanlılar’ın eskiden beri λέγειν’in özü olarak tanıdıkları şeyi muhafaza eder,” 279) ve tekrar, *”An sich hat λέγειν mit Sagen und Sprache nichts zu tun; wenn jedoch die Griechen das Sagen als λέγειν begreifen, dann liegt darin eine einzigartige Auslegung des Wesens von Wort und Sage, deren noch unbetretene Abgründe keine spätere »Sprachphilosophie« je wieder ahnen konnte”* (“Kendi başına λέγειν’in söylemekle ve dille hiçbir ilgisi yoktur; fakat eğer Yunanlılar söylemeyi λέγειν olarak kavırıyorlarsa, o zaman burada, daha sonraki hiçbir ‘dil felsefesi’sinin, henüz ayak basılmamış derinlikleri hakkında bir

Zwanziger Jahre,” in *Altertumswissenschaft in den 20er Jahren*, ed. H. Flashar (Stuttgart 1995), 87–114, ayrıca şu çalışmalara da: T. Borsche, “Nietzsches Erfindung der Vorsokratiker,” in J. Simon (Ed.), *Nietzsche und die philosophische Tradition*, Bd. I (Würzburg 1985), 62–87; E. Behler, “A. W. Schlegel and the Nineteenth-Century *Damnatio* of Euripides,” *Greek, Roman and Byzantine Studies* 27 (1986), 335–67; A. Henrichs, “The Last of the Detractors: Friedrich Nietzsche’s Condemnation of Euripides,” *Greek, Roman and Byzantine Studies* 27 (1986), 369–97.

fikir sahibi bile olamayacağı sözün ve söylemenin özünün eşsiz bir yorumu orada yatmaktadır,” 280) veya son olarak, ”*das Entscheidende . . . besteht darin, daß die Griechen die Bewegtheit aus der Ruhe begreifen*” (”Belirleyici olan unsur, Yunanlılar’ın hareketi durağanlıktan itibaren kavramaları gerçeğinden meydana gelir,” 283-84). Heidegger’in bu dikkat çekici ve kendine özgü dilbilimsel kullanımı ikinci bir soruyu meydana getirir: Heidegger’in referans yaptığı bu anonim Yunanlılar kimdir? Her iki soru kümesi teke indirilebilir: Heidegger’in Yunanlıları kimlerdir?

Bu soruya, altı tez önererek yaklaşmayı deneyeceğim ve şimdiden kaçınılmaz kabalıkları dolayısıyla Heidegger’den, Yunanlılardan ve okurlarımdan özür diliyorum. Bu tezler, tartışmayı sonlandırmaktansa ona yol açmayı ve eğer mümkünse Heidegger’in aslında ne yaptığını ve Antik Yunan düşüncesinin Modern Alman düşüncesinde oynayabildiği -en azından- rolün birazcık daha berrak bir anlayışına katkı sunmayı amaçlıyor. Burada uzman bir klasikçi ve klasik geleneğin öğrencisi olarak yazıyorum ve yalnızca uzman filozoflar için değil felsefe, edebiyat ve kültür arasındaki karşılıklı ilişkiyle geniş ölçüde ilgilenen uzman olmayan okurlara da yazıyorum. Heidegger, kimi zaman kendi felsefi projesini, klasik filolojik ölçütlere uygun bir Antik Yunan tasarımından ayırmaya özen göstermiştir (örneğin H 309–310). Bu durum, Heidegger’in “Yunanlılar”ının kim olduğu sorusunun gereksizliğini tartışmalı kılsa da, konuyu daha ilgi çekici hale getirir. Şüphesiz Heidegger’in taraftarları- sadece onlar değil- *Wissenschaft* (bilim) ve *Denken*’in (düşünce) birbirini anlamaktan aciz olduğu tezinin daha ileri kanıtlarını benim yorumlarımda bulacaklardır. ”*Inmitten der Wissenschaften denken, heißt: an ihnen vorbeigehen, ohne sie zu verachten*” (Bilimlerin ortasında düşünmek şu anlama gelir: onları hor görmesizin yanlarından geçip gitmek” H 195): belki de öyle, ancak bilginliğin görevi düşünceyi saygıyla sorgulama görevi olarak kalmalıdır.

1. Heidegger’in Yunanlıları Bir Pagan Müjdesidir.

Heidegger’in Yunanlılara yaptığı göndermelerin işaret ettiği kişilerin kimliği konusunda her ne kadar belirsizlik olsa da metnlerinin tumtu-

raklı stratejisi içerisinde bu göndermelerin işlevi hakkında çok az şüphe olabilir.

Bu işlevi anlamak için, güneybatı Almanya'daki küçük bir kasabada bir pazar sabahını hayal edin. Kendimizi elbette bir kilisede buluruz- Katolik ya da Lutherci olması şu anda önemli değil. Oturan cemaatin huzurunda bir rahip ya da bir papaz ayakta durmaktadır. İbadet edenlere seslenir. Bazen buyurgan bazen merhametli bir tonda onları en yüksek yeteneklerinden uzaklaşmakla ve yüce Varlık'ı unutmakla suçlar; düşüncesizce ve dikkatsizce kendilerini yalnızca bu dünyanın gelip geçici zevklerine adadıklarını söyler. Yalnızca savunmaz ve suçlamaz: iddialarını otoriteye sahip göndermelerle destekler. İncil'den, tercihen Yeni Ahit'ten kısa bir pasajı alıntılıyarak ve yaratıcılığı ve dinleyicilerin sabrının izin verdiği ölçüde detaylı bir şekilde yorumlayarak konuyu kanıtlamaya girişir. İbadet edenler mahcup bir sessizlik içinde dinler. Bittiğinde, herkes hep bir ağızdan "Amin" der, evlerine giderler ve öğle yemeği yerler.

Birinci tezim, Heidegger'in yazılarının sizi az önce hayal etmeye davet ettiğim Hıristiyan vaazlarının tonunu ve tumturaklı stratejilerini benimseme eğiliminde olmasıdır ancak bunu yaptığında, ruhani tefsirini adadığı şey asla Yunanca Yeni Ahit, hatta Septuaginta (ya da her ikisinin Almanca çevirisi) değildir, ona en kesin şekilde pagan bir Müjde olarak tanımlanabilecek şeyi sağlayan diğer Yunanca metinler, düzyazı ve şiirdir. Bu metinler Heidegger'e, bir zamanlar bildiğimiz ama o zamandan beri unuttuğumuza inandırılabilirliğimiz şeyleri kendimize hatırlatarak moderniteyi yerinden edebileceği bir kaldıraç vermiştir. Özgünlükleri [*originality*], üstünlükleri ve sorgulanamaz sahicilikleri açısından kabul edilebilecek şeyleri istismar etmek suretiyle, Heidegger, bu modern ve teknolojik dünyadaki yaşamlarımızın olgusallığında her şeyin yanlış olduğu görüşünün bizi ikna edeceğine inanmış gibi görünmektedir. Freiburg, New York ve Moskova'dan kurtarılmalıdır- ancak Kudüs ve Roma değil, Atina tarafından.

Bu fikrin bazı örnekleri, özellikle on beşinci yüzyıldaki İtalya Rönesansı, 1790'ların Alman Romantik Hümanizm'i ve son olarak 1930'lar da Werner Jaeger'in yaydığı Üçüncü Hümanizm de dahil olmak üzere, en

azından Roma İmparatorluğu dönemindeki İkinci Sofistik döneminden bu yana her Avrupa Rönesansı'nın klişesi haline gelmiştir. Böyle Rönesanslar, genel olarak kendi temel yönelimleri açısından Hıristiyanlık dışı veya Anti-Hıristiyanlar olsa da (böyle söylemek, savunucuları arasında derin Hıristiyan inancına sahip bireylerin olmadığı anlamına gelmez) Hıristiyanlığın çoğu kez peşine düştüğü amaçların bazılarını elde etmeyi denemiş -bireyin ahlaki gelişimi, ruhani bir topluluğun tesisi, geçmişin büyük eserlerinde ifşa edilmiş ruhani değerlerin lehine bizi çevreleyen maddi dünyanın tatlı sözlerinin reddi- ve aynı tekniklerin bazılarını kullanmışlardır. Bu, Heidegger'in 1947 tarihli "Hümanizm Üzerine Mektup" başlıklı yazısının bazı tuhaflıklarının bir nedeni ve belki de en temel nedenidir: Hiç şüphe yok ki, -bu yazıda açık bir şekilde Avrupa Hümanizmi geleneklerini reddeden ve felsefesini genellikle Hümanizm olarak anlaşılan şeyin karşı kutbuna yerleştiren ancak yine de kesin bir şekilde "*das Inhumane*"nin ("insanlık dışı" 340, 345-46, 348) karşısında olduğunu iddia eden ve kendi felsefi projesini bütünüyle insanın saygınlığını (342-352) yansıtan yeni ve daha yüksek bir Hümanizm olarak tanımlamak için büyük çaba sarf eden- Heidegger aslında *malgré lui* [kendine rağmen] bir Hümanisttir.

Heidegger ve Hıristiyanlık arasındaki ilişki kuşkusuz ziyadesiyle karmaşık ve problemlidir (bkz. H 202-3). Ancak kesin olan bir şey varsa, o da *Metafizğe Giriş* (GA 40.8-9) gibi metinlerin felsefe ile dini inanç arasında keskin bir karşıtlık kurmakla kalmayıp aynı zamanda Latinceyi ve Roma kültürünü sık sık aşağılamasıdır. Bu aşağılamanın nedeni, Yunan felsefesinin sadece Romalılar vasıtasıyla (ve dolayısıyla ihanetiyle) değil, aynı zamanda Yunan paganizminin Hıristiyan ve Ortaçağ Skolastiği aracılığıyla bu kültür ile dile yayıldığını düşünmesidir. Böylece, pagan Yunanlıların doldurabileceği metinsel bir boşluk oluşmuştur.

Heidegger'in Yunan metinlerini sunuş yöntemi Hıristiyan vaazlarındaki Müjdelerin kullanımını andırır: çeviri halindeki kısa pasajların alıntılanması; açıklayıcı çeviri ya da daha doğrusu, metinde görülen içerimleri çevirinin içine hassas bir şekilde yerleştirerek çözen tefsir; metnin içinde içerilmiş ya da gizlenmiş her şeyi çözmeyi amaçlayan ayrıntılı bir şerh.

Yine de bu taraftan bakıldığında, Heidegger'in şerh tarzı tuhaftır: neredeyse her zaman metne karşı çalışmak ve açık olmaktansa uzak başka bir anlamlandırma düzeyine destek vermek için görünür anlamının karşısında mücadele vermek için büyük çaba sarfeder. Heidegger'in abartılı şerh yöntemi, köken olarak teolojik bir gelenekten gelse de, sonuçta oldukça aşırı ve sorunlu bir biçime bürünmüştür. Bunu anlamak için, ikinci teze gidelim.

2. Heidegger'in Yunanlıları İlksel Bir Felsefi Terimler Sözlüğünün Sözcüleridir.

Heidegger'in Yunanlıları kullanışıyla ilgili dikkat çekici bir olgu, başından sonuna dek Yunanca bir şiir ya da felsefe metninin tamamını asla uzun uzadıya yorumlamaması, bunun yerine kısıtlayıcı bir biçimde kısa kesitlere, bölümlere ve sıklıkla yaptığı üzere sadece cümlelere odaklanmasıdır. Genişletilmiş olarak (*in extenso*) aktarılan daha uzun metinlerle uğraşırken Heidegger açıkça onları daha küçük fragmanlara tercih eder. Dahası, tam haliyle günümüze kadar ulaşmış metinlerdense fragman formunda aktarılmış metinlerle ilgilenmeyi tercih eder ve Antik Yunan felsefesinin geriye kalan tanıklıklarını yorumlarken dikkatinin çoğunu özellikle kısa fragmanlara verir. Aşırı ama alışılmadık olmayan bir örnek *Düşünmek Ne Demektir*'de bulunur: Heidegger, tüm kitabın dörtte birini Parmenides'in tek bir satırına harcar (WHD 105-49). Gelgelelim, görünüşe bakılırsa çoğunlukla yorumlamayı tercih ettiği ne Yunanca ne de parçalı metinlerdir, her şey Yunan dilinin tekil sözcükleridir. Heidegger'in tekil Yunanca sözcük seçimi iki biçimden birini veya diğerini alır: ya bir ya da daha fazla sözdizimsel birimden oluşan aktarılmış bir metni, içerdiği kelimelerin tamamını ya da çoğunu ya da en azından bir kısmını tek tek açıklayarak yorumlar; aksi takdirde onları içeren tekil herhangi bir metinden ayrı olarak bir grup bireysel anahtar kelimeyi- örneğin φύσις, αληθεία, νόμος, νοεῖν- basitçe tartışır.

Yunan düşüncesinin bir yorumcusu olarak Heidegger, sürekli olarak parçaları bütüne, fragmanları parçalara, cümleleri fragmanlara ve tekil sözcükleri cümlelere tercih eder. Gerçek şu ki, Heidegger sözcüklerin tasdik edilmiş anlamları karşısında manalı gibi görünen etimolojik kökenlerini

tercih ederek daha da ileri gider. Böylece, Heidegger'in Yunan düşüncesi içerisinde sözcük türettiği söylenebilir. Yunan dilini yalın durumdaki bireysel adların bir toplamı olarak görür ve Yunanca cümlelerin bir anlam ifade etmesini sağlayan sözdiziminin tüm yapısının yanı sıra, isimler ve mastarlar dışındaki diğer konuşma bölümlerini neredeyse tamamen görmezden gelir.

Heidegger'in Yunanlıları esasen yazmazlar, eğer yazmaya girişirlerse şayet, ne kadar az yazarlarsa o kadar iyidir. Heidegger'e göre en iyi Yunanlılar yalnızca konuşan, ziyadesiyle sofistike ve derinlemesine dolayımlanmış ancak dile getirilmemiş ortaklıkları üstü kapalı bir biçimde bağladıkları tek, ağır yüklü adları ifade eden kimseler gibi görünüyor. Heidegger'in Yunanlıları edebiyat ya da felsefe metinleri yazmaz; bunun yerine, ilksel felsefi terimleri karşılıklı olarak dile getirirler. Birbirlerine bakarlar, φύσις denir ve yavaşça kafa sallanır. Heidegger'in günümüze ulaşan Yunanca metinleri sık sık görünür anlamları karşısında yorumlamak zorunda kalmasının nedeni budur; çünkü Heidegger onları, düştükleri suni gerçek ifadeler durumundan, felsefenin ilksel bir arşivi olarak asli, bütünüyle sahici itibarına geri kazandırmaya çalışmaktadır.

3. Heidegger'in Yunanlıları Yalnızca Kimi Yunanlılardır.

Heidegger, sıklıkla "Yunanlılar" hakkında konuşur. Bununla beraber, antik dünyanın gerçek Yunanlılarının çoğu Heidegger açısından bütünüyle ilgisizlik hatta bilgisizlik konusuymuş gibi görünmektedir.

Her şeyden önce, Yunanlıları Yunan diline dönüştürür. Yunanlılar, yalnızca yazılı metinlerin üreticileri veya Yunan dilinin sözcüleri oldukları ölçüde Heidegger'in ilgisini çekerler. Heidegger, Yunan tarihi, savaşları, ekonomisi, politikası, mutfağı, sporu, köleliği, ailesi, kadınları veya çocuklarına ilgi göstermez ve hatta farkında bile değildir. Heidegger, Yunan dininden neredeyse hiç bahsetmez ve -görünüşe göre sadece bir istisna dışında- bunu sadece Yunan felsefesinin belirli yönlerini açıklamak için yapar, örneğin Herakleitos için bir bağlam olarak Artemis'e atıfta bulunur (GA 55.14-19); bu istisna, "Sanat Eserinin Kökeni" adlı denemesinde

Yunan tapınağı tartışmasıdır ancak Heidegger'in bu yapıyla ilişkilendirildiği düşüncelerin antik veya modern bilim insanları tarafından anlaşıldığı şekliyle Yunan diniyle ne ilgisi olduğunu hayal etmek zordur (H 30-44). Heidegger'in Batı uygarlığının kusurları tarafından hala yıpratılmamış bir doğanın son temsilcileri olarak methiyeler düzdüğü Yunanlılar, aslında onu yalnızca yüksek kültürün geleneksel abidelerinin üreticileri olarak ilgilendiriyor gibi görünmektedir. Burada dahi Heidegger, sanat ve heykeltıraşlık gibi Yunan yüksek kültürünün bu gibi diğer biçimlerini reddeder ve özellikle Yunanca sözcüklere odaklanır. Kendine özgü bir yolla, Heidegger antik düşünürlerin biyografilerini görmezden gelme eğilimindedir ancak bununla birlikte derin bir felsefi anlamla onları desteklemek için birkaç şüpheli sahicilik anekdotunu radikal bir şekilde yorumladığı Herakleitos üzerine dersi bir istisnadır (GA 55.5-13).

İkinci olarak Yunanlıları Yunanca'ya dönüştürme tekniği içerisinde Heidegger, ilgili bulgular alanını genel ve tarihsel olarak ciddi bir kısıtlamaya tabi tutar. Genel olarak, yalnızca felsefe ve şiirin yüce biçimleri, Homeros'un epikleri, Pindaros'un odları ve Sophokles'in tragedyalari onun görüş alanına dahildir. Heidegger'in Yunanlıları komedi, taşlama, tezyif, retorik, romans, aşk şiiri, mektup, hukuki, bilimsel ya da tıbbi metinler yazmaz; esasen lirik şiir ve tragedya içerisinde bile erotik hazzla ilişkin odlar ya da Euripidesçi tragedyalari yazmazlar. Heidegger, tarihsel olarak yalnızca Yunan felsefesi ve şiirinin oldukça erken bir dönemiyle ilgilenir. Heidegger, Yunan şairler arasında görünüşe göre Sophokles'ten sonra kim-seden alıntı yapmaz. Helenistik ve İmparatorluk dönemindeki Yunan şiiri ve düzyazısı, Heidegger'in okumasında bütünüyle namevcut görünüyor-Bizans edebiyatından hiç söz etmiyorum bile. Heidegger için Yunan felsefesi, Platon ve Aristoteles ile sona ermiş gibi görünüyor: "So ist es mit der Philosophie der Griechen. Sie ging mit Aristoteles groß zu Ende" ("Yunanlıların felsefesinde durum böyledir. Yunanlıların felsefesi, görkemli bir biçimde Aristoteles ile sonlandı" GA 40.18). Helenistik ve İmparatorluk dönemindeki Yunan felsefesi Heidegger'in yazılarında neredeyse hiç iz bırakmamıştır. Heidegger'in Simplikios'tan bahsetmesinin sebebi ise, Pre-

sokratik felsefeyi aktarmasından -ve çarpıtmasından- kaynaklanmaktadır. Sadece Presokratikler, Heidegger'in hayranlığını bütünüyle kazanmıştır: yalnızca Anaksimandros, Herakleitos ve Parmenides. Dolayısıyla Heidegger'in Yunanlıları, yazar oldukları ölçüde (sadece Yunanca konuşanlar değil), Homeros'tan Aristoteles'e kadar, daha önceki veya sonraki dönemlerden ziyade beşinci yüzyıla (Herakleitos, Parmenides, Sophokles) vurgu yaparak, çok küçük bir meşhur metin seçkisinin yazarlarıdır. Bu listede, ondokuzuncu yüzyıldan beri Alman hümanist Gymnasium okullarında okutulan yazarların kanonundan bir seçkiye tekabül eder- ancak burada metafizik bir ağırlık taşır.

4. Heidegger'in Yunanlıları Nietzsche'nin Yunanlılarıdır.

Yunan edebiyatı ve felsefesinin günümüze ulaşan metinleri arasında Heidegger'in kısıtlı bir biçimdeki dar seçkisi, aynı alan içerisinde Friedrich Nietzsche tarafından oluşturulan kanonlaştırmanın çarpıcı bir hatırlatıcısıdır. Nietzsche'nin tüm tezahürlerde arkaik olana yönelik genel tercihi - bütün Yunan kültürü alanlarında- geç dönemlerdense daha erken dönemlere, Helenistik ve İmparatorluk dönemindense Klasik'e ve Klasik olandansa Klasik öncesine ayrıcalık tanır. Şüphesiz, Nietzsche Yunan şiiri alanı içerisinde, tragedyayı bütün diğer erken ve daha geç Yunan poetik türlerine; tragedya içerisinde de Sophokles'i Aiskhylos ve Euripides'e tercih etmiştir. Şüphesiz, bu seçimlerde Nietzsche yalnızca takipçiydi ya da daha iyi haliyle yeni bir mantık geliştiriyordu: izi Antik döneme dek sürülebilecek ancak on dokuzuncu yüzyılda özellikle August Wilhelm Schlegel'in dramatik şiir üzerine ziyadesiyle etkili olan derslerin izini takip eden tercihlerdi bunlar. Gelgelelim diğer taraftan ise, Presokratiklerin Platon ve daha sonraki bütün Yunan felsefesi üzerindeki dikkate değer tercihi açısından Nietzsche, yenilikçiydi ve doğrudan etkiliydi. Her şeyden önce, Sokrates ve Platon tarafından işaretlenen durağı takip eden iyimser, sıradan ve sistematik okullardansa parçalı felsefi içgörülerini daha soylu ve etkin olan yalıtık, kahramanlıkla dolu, polemikçi ve yanlış anlaşılabilir bireylerin bir ideal topluluğu olarak erken dönem Yunan düşünürleri fikrini, çağdaş ve daha

sonraki Alman düşüncesine miras bırakan kişi Nietzsche idi. Doğrusu, bir dereceye kadar Presokratik felsefe kavramının Nietzsche'nin "icadı" olduğundan dahi bahsedilebilir.

Heidegger de tıpkı Nietzsche gibi aynı Yunanlıları vurgular ancak Sokrates, Nietzsche'nin Yunan felsefesi anlayışında can alıcı bir olumsuzluğa sahipken Heidegger'in yazılarında bütünüyle namevcuttur- büyük olasılıkla Sokrates, oldukça monolojik ve Anti-Platoncu Heidegger için fazla diyalojik ve Platon'dan ayrılması zor birisiydi. Heidegger, her şeyden önce pek çok Almanın nazarında Nietzsche ile yakın bir ilişkisi bulunan Herakleitos'u tercih etmiş görünür. Nietzsche'nin kendisi, "trajik çağda felsefe"nin en trajik felsefi ve felsefi açıdan en trajik temsilcisi olarak "ruhun tiranları" olarak adlandırdığı kişiler arasında Herakleitos'a özel bir önem ve pathos atfetmişti ve hatta Nietzsche'nin rakibi Hermann Diels Herakleitos'un fragmanlarının eleştirel edisyonun önsözünde, Antik Yunan filozofu ve çağdaş Alman filozofu arasındaki yakınlığa işaret etmişti. Her ikisi de çarpıcı, unutulmayan ve ziyadesiyle metaforik aforizma biçimiyle felsefe yapmadılar mı? Her ikisi de zamanlarının egemen ideolojileri hakkında şiddetli bir polemik duruşu varsaymadı mı? Her ikisi de tinsel bir elite seslenmediler mi? Her ikisi de melankoliyle ünlü değiller miydi?

Elbette Heidegger'in Presokratikler, özel olarak da Herakleitos yorumuyla Nietzsche'nin yorumu arasında belirgin farklılıklar vardır. Heidegger'in kendisi sıklıkla bu farkları vurgulama çabası içerisinde ve dolayısıyla Nietzsche'nin Yunan felsefesine bakışından -gerçekte olduğundan- daha bağımsız olduğu izlenimini yaratır. Aslında Heidegger, Yunan felsefesinin öteki çağdaş okuma biçimleri karşısında kendi pozisyonuna destek sağlaması için bir taktiksel aygıt olarak Nietzsche'den yararlanıyor gibi görünür.

Özel olarak, Heidegger çağdaş Alman entelektüel kültüründe egemen olan bu konuya iki farklı yaklaşım arasında bir orta yol bulmalıydı. Bir yandan, klasik filologlar Yunan felsefesinin, *Yunan felsefesi* olduğu için kendilerine ait olduğunu iddia ettiler. Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff gibi uzmanlar (*Aristoteles und Athen*, 1893; *Platon: Sein Leben und seine Werke*, 1918), bu metinlerin meydana gelme koşullarının biyogra-

fik, tarihsel ve politik bağlamlarını vurgulayarak ve açıkça bunların kalıcı felsefi geçerliliğini reddederek onları kararlı bir şekilde tarihselleştirdi ve pozitivist bir yoruma vakfetti. Diğer taraftan, her şeyden önce Marburg Neo-Kantçıları'nın aralarında bulunduğu çağdaş Alman filozoflar Yunan felsefesinin, Yunan *felsefesi* olduğu için kendilerine ait olduğunu iddia ettiler. Hermann Cohen (*Platons Ideenlehre*, 1878) ve Paul Natorp (*Platons Ideenlehre, eine Einführung in den Idealismus*, 1903, 1921) gibi filozoflar, Yunan filozoflarının, özellikle de Platon'un (münhasıran olmasa da) devam eden felsefi ilgisini, yazılarında Immanuel Kant'ın eserlerinde tanımladıkları aynı temel meselelerle başa çıkma girişimini görerek gerekçelendirdiler. Ne Yunan felsefesini üretildiği benzersiz ve tekrar edilemez kişisel veya toplumsal koşullara indirgemek ne de Yunan felsefesinin kalıcı geçerliliğine dair bir iddiayı Alman İdealist felsefesindeki tekil bir aşamayla özdeşleştirerek gerekçelendirmek istemeyen herkes, bu iki düşman kamp arasında bir şekilde arabuluculuk yapmak zorundaydı. Örneğin, Julius Stenzel (*Studien zur Entwicklung der platonischen Dialektik von Sokrates bis Aristoteles*, 1917; *Zahl und Gestalt bei Platon und Aristoteles*, 1924; *Platon der Erzieher*, 1928) her iki aşırı pozisyonu da açıkça reddetmek için büyük çaba sarf etti ancak kendisi Marburg okulunun genel hatlarından radikal bir şekilde ayrılan Platon'un felsefi olarak tutarlı bir resmini sunmayı imkânsız olmasa da zor buldu.

Bir yandan Marburg'daki Neo-Kantçılar, diğer yandan Wilamowitz ve takipçileriyle kesin bir hesaplaşmaya girmeden 1920'lerde Almanya'da Platon'a odaklanmak son derece zor ve belki de imkânsız olurdu. Nietzsche'nin kanonunu benimseyen Heidegger, Neo-Kantçılar ve Wilamowitz'in geniş ölçüde ihmal ettiği ancak pek çok Alman klasikçinin Birinci Dünya Savaşı'ndan beri dönüş yaptığı Presokratiklere odaklanarak bu muammadan kaçınmaya imkân sağlamıştı. Böylece Heidegger, eşzamanlı bir biçimde aykırı ve modaya uygun görünebiliyordu. Aynı zamanda, sadece disiplinler değil, daha geniş bir entelektüel kültüre katılıyor görüntüsü verebilirdi: Yunanlıları Yunanca profesörlerinden, Yunan filozoflarını Felsefe profesörlerinden kurtarabilirdi.

5. Heidegger'in Yunanlıları Toga Giymiş Almanlardır.

Alışlageldik şekliyle, Yunan Heidegger'in görmezden geldiği, bastırıldığı veya örtbas ettiği şeyler şöyledir: Heidegger'in Antik Yunanistan'ında kölelik, eşcinsellik, heteroseksüellik, atletizm, savaş, şarap, şarkı, öfke, kahkaha, korku ve batıl inanç yoktur. Tam aksine Heidegger, Almanların benimsemesini istediği değerleri öngören Antik Yunan ilkeleri üzerine odaklanır: tefekkür, alırlık, doğa sevgisi, büyük şair ve düşünörlere hayranlık, dillerine ve bazen -politik koşullara bağılı olarak- *Kampf* (toplumsal ve politik mücadele), öteki zamanlarda *Gelassenheit*'a (sükûnet ve teslimiyet) duyarlılık. Heidegger'in Almanları, kendilerine Yunanlıları model almaya cesaret ettikçe *Lederhosen* giymiş Almanlardır ancak Heidegger'in Yunanlıları esasen tüm ayrıntılarıyla Alman erdemlerinin idealleştirilmiş bir izdüşümü olduğundan ve Yunanlılara ilişkin bütün idealleştirmeler nihai olarak Romalılarından esinlendiğinden, Heidegger'in Yunanlıları Toga giymiş Almanlar olarak tasvir edilebilir.

Heidegger'in Yunanlıları, sadece kendilerinden sonra gelen her iyi şeyin temelini atmış olmaları nedeniyle değil, aynı zamanda oluşturdukları kötü gelenek nedeniyle de ilk Avrupalılardır. Heidegger'in Yunanlılarını nihayetinde böylesine Alman yapan şey, tüm Avrupa tarihinin giderek daha büyük ölçekte tekrarlayacağı fõsıç'ten teknolojiye düşüşü halihazırda tam olarak canlandırmalarıdır. Platon ve Aristoteles çoktan Yunan felsefesine ihanet etmiştir ve onu iyimserlik, şeyleşme ve bilimin (*Wissenschaft*) hizmetine sokmuştur. Yunan düşüncesinin günümüze ulaşmış en eski metinleri tarihi itibarıyla oldukça geçtir. Bu, Nietzsche'nin *Tragedyanın Doğuşu*'nda açıkça ima ettiği ilk dönem felsefesinin merkezi noktalarından biriydi. Hem Nietzsche hem Heidegger için Avrupa tarihi -ki bu her iki düşünür için temel olarak Alman tarihi anlamına gelir- sadece tekrar eder, derinleşir ve Yunan modelini ifa eder.

Böylece Heidegger'in Yunanlıları Almanlar olarak sunduğu ele alınır, aynı zamanda kendini de Yunan olarak sunduğu anlaşılabilir. Bir yandan Alemanniya ya da Suabiya pratikleri ve dili; diğeryandan Yunan pratikleri ve dili arasındaki benzerliklere işaret etmeye heveslidir. Dahası, kendine

özgü yazma tarzı dolayısıyla (kelime oyunları, etimolojik imkânların keşfi, yeni sözcükler icat etmesi, özellikle gündelik dilden sıradan sözcükleri alıp onları felsefi kavramlar olarak adlaştırması) Aristoteles'in yazılarının Yunanca okuyucu üzerinde bıraktığı etki, kendisinin Almandaki eserlerinin okuyucusu üzerinde bıraktığı etkiye benzer (Aristoteles'in aşırı kısa ve özlü oluşu ve Heidegger'in daha az aşırı olmayan laf kalabalığı arasındaki açık karşıtlığı bir istisnadır). Aristoteles, Heidegger'e kendi tarzı açısından bir model olarak -genç Heidegger'in tutkulu bir şekilde üzerinde durduğu Yunanca metinlerin arasında Aristoteles'in çalışmalarının olduğu hatırlanacaktır- bilinçli bir şekilde yardım etse de etmese de benim sezgim, Almandaki Heidegger okuma deneyiminin bazen çarpıcı bir şekilde Yunandaki Aristoteles okumaya benzer olmasıdır. Bu sezgiyi doğrulamak veya çürütmek için gerekli olan ciddi dilbilimsel belgeleri sağlamaya çalışmak faydalı olabilir.

6. Heidegger'in Yunanlıları Yunanlılar değildir- Tam da Bu Yüzden Bizi İlgilendirirler.

Profesyonel klasikçiler için Heidegger'in Yunan felsefesi ve şiiri üzerine çalışmalarında ilgi çekici neredeyse hiçbir şey yoktur -ki bu şüphesiz Heidegger hakkında olduğu kadar profesyonel klasikçiler hakkında da çok şey söyler. Heidegger'in çalışmaları, kendileri de büyük ölçüde marjinal olan çok az sayıda klasikçi dışında, klasikler mesleği için tamamen marjinal kalmaktadır. İngiltere ve Amerika'da uzmanların yürüttüğü Antik felsefe çalışmaları büyük ölçüde Heidegger'i görmezden gelir; Fransa ve İtalya'da birkaç istisna vardır. Alman felsefe profesörleri arasında Heidegger'in Antik felsefe üzerine çalışmalarına çok daha fazla ilgi vardır, ancak bu Heidegger'in Almanya'daki felsefe uzmanlığı üzerindeki etkisinden kaynaklanmıştır ve şimdi yok oluyor gibi görünmektedir. Yani, Heidegger'in Yunan felsefesi üzerine çalışmalarının Alman filozoflar arasında kabulü, Alman klasik uzmanlarının değil Alman felsefesinin bir parçasını oluşturur; Heidegger ile onun teşvik ettiği klasik uzmanlığı arasındaki düşmanlık ölümünden sonra da devam etmiştir. Meseleler, Almanca litera-

türün profesyonel çalışmalarında oldukça farklıdır. Örneğin, Heidegger'in Hölderlin üzerine çalışması, en azından Heidegger'e tepki olarak Hölderlin çalışmalarını güçlü bir şekilde etkilemiştir ve bu durumla sadece Almanya'da karşılaşılmaz. Bu durum kısmen Almanya'da ve başka yerlerde, bir tarafta klasikçiler ve felsefe, diğer taraftan ise Almanca çalışmalar ve felsefe arasındaki kurumsal ve profesyonel ilişkideki farklılıklardan kaynaklanıyor olabilir.

Heidegger'in Yunanlıları hakkında ilgi çekici olan onların Yunan olması değildir, Alman olmaları ve Heidegger'in olmalarıdır. Almanlar olarak, Yunanlılara başvurarak Almanların geleneksel (ancak artık hızla yok olan) kendini meşrulaştırma ihtiyacının çarpıcı bir örneğini sunarlar. Bu karmaşık bir fenomendir ve en azından üç tarafı özellikle çarpıcıdır: moderniteye ilişkin derin bir rahatsızlık; geniş ölçüde Roma'ya dayanan Fransız modelinden farklılaşma ihtiyacı ve Hıristiyanlığın bir çözüm değil, sadece bir dizi sorun sunabileceği anlamına gelen itirafın çoğulluğu. Heidegger, edisyonları, şerhleri, sözlükleri ve etimolojik sözlükleri kullanırken büyük ölçüde Almanca profesyonel *Altertumwissenschaft*'ı [Antikçağ Bilimi] örtük olarak varsayar; Antik Yunanlıların öteki kültürler üzerindeki dünya-tarihsel ayrıcalığını detaylı bir şekilde açıklamak ya da savunmaksızın ileri sürmesi gerektiğine ilişkin apaçık inancıyla Alman bir Yunan kültürü savunuculuğunu (*philhellenism*) örtük olarak varsayar; daha az belirgin olmayan bir şekilde, bunu da ayrıntılı bir şekilde açıklamak veya savunmaksızın yalnızca önceki Yunanlıların sonrakilere üstünlüğünü iddia etmesi gerektiğine olan inancıyla, tipik bir Alman ve özellikle Nietzscheci köken nostaljisini zımnen varsaymaktadır. Bütün bunlar göz önüne alındığında Heidegger mutlak surette bir Almandır ve diğerlerinden sadece bazı pozisyonlarının aşırılığı bakımından farklıdır. On sekizinci yüzyılın sonundan beri Alman bir Yunan kültürü savunuculuğunun diğer temsilcilerininin çoğundan Heidegger'i ayıran şey, antik Yunan metinlerine duyduğu tutku dolu yoğunluktur ve bu yoğunluğu pek çok okuyucuya, özellikle de antik Yunanca hakkında çok az bilgisi olan ya da hiç bilgisi olmayanlara aktarma becerisidir. Ahlaken geliştirici

tonu ile uzun ve karanlık yorumlarıyla olağanüstü sabırları antik Yunanlıların gücünün dikkate değer bir tanıklığıdır ancak bununla birlikte ne kadar dolayımlanmış olursa olsun, kendi yüzyılımızda bile okuyucuları büyülemeye devam ediyor.

Pek çok klasikçi Heidegger'i görmezden geliyor; öyle olmayan birkaç kişi de onu şikâyet etme eğilimindedir. Bu yanlıştır. Yunanlılar muhtemelen Heidegger'den kurtulacaklardır, tıpkı diğer pek çok şeyden kurtuldukları gibi. Şayet eğer başarılılarsa, bu kısmen onun erdemi olacaktır.

Kaynakça

- Heidegger, M. (1949). *Einführung in die Metaphysik* (GA 40). Frankfurt: Klostermann.
- Heidegger, M. (1940). *Vom Wesen und Begriff der φύσις: Aristoteles, Physik B, 1* (GA 9.270). Frankfurt: Klostermann.
- Heidegger, M. (1954). *Was heißt Denken?*. Tübingen: Max Niemeyer.
- Heidegger, M. (1935). *Der Ursprung des Kunstwerkes*. Frankfurt: Klostermann.
- Most, G. W. (2002). Heidegger's Greeks, *Arion*, 7(1), 83–98.
- Most, G.W. (1989). Zur Archäologie der Archaik, *Antike und Abendland*, 35, 1–23.
- Most, G.W. (1993). Schlegel, Schlegel und die Geburt eines Tragödienparadigmas, *Poetica*, 25, 155–75.
- Most, G.W. (1995). Πολλεμοσ παντων πατηρ. Die Vorsokratiker in der Forschung der Zwanziger Jahre, H. Flashar (Ed.), *Altertumswissenschaft in den 20er Jahren* içinde, 87–114.
- Borsche, T. (1985). Nietzsches Erfindung der Vorsokratiker. J. Simon (Ed.), *Nietzsche und die philosophische Tradition Band I* içinde, 62–87.
- Behler, E. (1986). A. W. Schlegel and the Nineteenth-Century Damnatio of Euripides. *Greek, Roman and Byzantine Studies*. 27, 335–67.
- Henrichs, A. (1986). The Last of the Detractors: Friedrich Nietzsche's Condemnation of Euripides. *Greek, Roman and Byzantine Studies*. 27. 369–97.
- von Wilamowitz-Moellendorff, Ulrich. (1893). *Aristoteles und Athen*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung.
- von Wilamowitz-Moellendorff, Ulrich. (1918). *Platon: Sein Leben und seine Werke*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung.
- Cohen, Hermann. (1878). *Platons Ideenlehre*. Marburg: Ex Officina Typographica.

Natorp, Paul. (1903). *Platos Ideenlehre*. Leipzig: Verlag der Dürr'schen Buchhandlung.

Natorp, Paul. (1921). *eine Einführung in den Idealismus*, Leipzig: Verlag der Dürr'schen Buchhandlung.

Stenzel, Julius. (1917). *Studien zur Entwicklung der platonischen Dialektik von Sokrates bis Aristoteles*.

Stenzel, Julius. (1924). *Zahl und Gestalt bei Platon und Aristoteles*.

Stenzel, Julius. (1928). *Platon der Erzieher*.